

POSUDOK

O téme knihy predloženej ako habilitačný spis možno povedať, že náš vedie do terénu, kam náš klasický filológ pred rokom 1989 prakticky nesmel vkročiť. Diela cirkevných Otcov sa vtedy nezmyselne a účelovo prerad'ovali do stredoveku, ktorého temnota sa všeobecne pokladala za príslovečnú. To, že tento prameňmi vonkoncom nepodložiteľný predsudok trvá aj dnes, je síce trápne, ale netýka sa merita tejto knihy. Výskum posledných rokov, keď sa na tematiku tzv. *Spätantike* sústreďuje nebývalá kapacita bádateľov, dáva jednoznačne za pravdu tým, ktorí nevyčleňujú cirkevných Otcov z antiky. Aj disciplíny vied o antickom staroveku sú teda oprávnené k štúdiu, filologickej analýze a účasti na komplexnej interpretácii patristickej spisby.

Autorka na seba upozornila už dizertačnou prácou *Daktylský hexameter v poézii Gregora Nazianskeho*, ktorú obhájila roku 1999. Ani vtedy nebola jej voľba náhodná. Veď Gregor je osobnosťou prvoradej dôležitosti a s nemalým vplyvom v neskorších kultúrnych dejinách Európy. Navyše sa dá hovoriť aj o jeho osobitnom mieste v dejinách slovenskej kultúry, keďže je známe, aký blízky vzťah mal k nemu náš prvoučiteľ Konštantín-sv. Cyril. V tejto knihe upriamuje Dr. Brodňanská pohľad čitateľa na ďalšiu špeciálnu tému, na Gregorove veršované listy. O tom, že sa na úlohu sprievodcu po časti básnickej tvorby tohto cirkevného Otca sa primerane pripravila, svedčí rad jej publikovaných parciálnych štúdií.

Samotný rozsah knihy prezrádza, že tému uchopila v širšom kultúrno- i politicko-historickom kontexte. Z vyše 250 strán knihy sa iba 14 zaoberá Gregorovým životopisom, zvyšok predstavuje jeho dielo. Tému básnických listov a osobitne skupine šiestich básní rozličným adresátom (*ad alios*) je venovaných takmer 190 strán. Z uvedeného vidno, že autorka minimalizovala sprievodné časti a nevyužila ich ako nejaký únikový terén, ale pristúpila prakticky priamo k veci. Pokiaľ ide o proporcie troch častí práce (v percentách 12:25:63), možno ich prirovnať k obrátenej pyramíde

Druhá kapitola práce *Básnické listy Gregora z Nazianu* (s. 39 – 93) je venovaná rýdzo filologickej problematike a riadi sa pravidlami zužujúceho sa induktívneho postupu. Autorka správne upozorňuje, že básnický list ako žáner nezískal v gréckej literatúre také významné postavenie ako v rímskej a že to boli skôr rímski básnici, ktorí inšpirovali záujem oň. Dozvedáme sa aspoň v skratke, akú cestu prekonal dnes stratený prvopis k svedkom podania a k tlačenej podobe textu. Dozvedáme sa, akých zásad sa Gregor pridržal pri písaní svojich listov vo veršoch a aký podiel dostal svet pohanskej antiky v kontrapunkte s Bibliou. Autorka presvedčivo doložila, že ani oslovenia neostali číro formálnou drobnosťou, ale verne odrážali povahu vzťahov, pričom Gregorovu básnickú epištolografiu najviac ovplyvnili Homér a Euripides, v tom čase grécki hlavné školské autori. Hĺbkový rozbor metrickej stavby, navyše štatisticky sprehľadnený v početných tabuľkách, ukázal napr. Gregorovu prácu s hiátom a vysokú preferenciu cezúru *post tertium trochaicum* na úkor klasickej *semiquinaria* a *semiseptenaria*.

Obsahovo a rozsahovo spočíva ťažisko práce v tretej kapitole *Poemata quae spectant ad alios*. Erika Brodňanská v nej podrobne analyzovala štyri skupiny básnických listov. Dva listy (s. 94 – 122) reagovali na hmotnú núdzu a boli adresované peraequatorom Helleniovi a Juliánovi, t. j. úradníkom, ktorí mali vyrovnávať tvrdosť vyrubených daní; listy obsahovali prosbu o úľavy. Dva – akiste fiktívne – listy (s. 122 – 186) zachytili problémy a napätie vo vzťahoch medzi otcom a synom. Hoci Gregor žil v celibáte, list mladuche Olympiade (s. 186 – 200) ukazuje, že zasvätené reflektoval hodnoty manželského spoluzitia a rodinného života. Napokon štvrtú tematickú rovinu reprezentuje konflikt medzi pohanstvom a kresťanstvom,

ktorým sa zaoberá list Nemesiovi (s. 200 – 229). Potvrďuje, že Gregor mal ústretový vzťah k antickej vzdelanosti, ale za pravú filozofiu pokladal Kristovo evanjelium. Bol stúpencom – ako Brodňanská výstižne hovorí – „kontrolovaného prijatia pohanskej vzdelanosti“ (s. 17).

Záver (v slovenčine s. 229 – 234, v angličtine s. 235 – 240) prináša tieto zhrnutia: básnické listy nie sú bežným žánrom gréckej literatúry; v Gregorovej realizácii umožňujú nazrieť dovnútra problémov, ktorými žili kresťania v 4. storočí; použitie antických foriem odráža racionálny ústretový vzťah k hodnotám antickej vzdelanosti, ale aj stupeň vlastného formálneho majstrovstva; argumentáciu spravidla posilňujú mytologické, literárne (najmä homérske, hoci s istým obmedzením, viď s. 58) i vcelku štandardné biblické príklady; listy odrážajú realie antickeho sveta, napr. miesto športu vo vtedajšom živote.

Predložená kniha si z hľadiska filologického zaslúži, aby bola vyzdvihnutá najmä preto, že stojí na podrobnej analýze textu. Neopreberá listy metódou *lectio continua*, ale najprv sa venuje ich premyslenej štruktúre: u niektorých autorka konštatuje klasickú štvordielnu stavbu, u iných prstencovú, u ďalších zasa zrkadlovú, paralelnú dichotomickú ap. V ďalšom expozé citátmi podkladá svoj rozbor a napokon prináša úplný preklad. Poznámkový aparát ukazuje, že mala na zreteli nielen zasväteného, ale aj menej orientovaného čitateľa. Dovedna vyše 1050 odkazov poznámkového aparátu svedčí o dôkladnosti práce. Pravda, kde-tu sa to deje za cenu narušenia plynulosti výkladu. Text niektorých odkazov by sa dal pokojne presunúť do hornej časti strany (napr. odkaz č. 53 na s. 51, č. 150 na s. 105). Napokon pripomínam, že si autorka dala záležať na precíznom prepise gréckeho textu, čo treba hodnotiť ako výraznú cnosť pomerne rozsiahlej monografie.

Mnohoraké registre dovoľujú čitateľovi pohodlnejšie sa orientovať v texte. Mám na mysli predovšetkým register osobných mien a register vecný a zemepisný, významne ich dopĺňa aj register odkazov na profánnu spisbu, register biblických odkazov s osobitným zoznamom podobenstiev a napokon zoznam odkazov na biblické knihy podľa ich poradia. Bibliografia použitej literatúry obsahuje vyše 180 podrobnejšie nečlenených položiek; plné dve tretiny z nich reprezentujú vedecké bádanie za posledných 40 rokov.

Kniha sa vyznačuje presnou terminológiou a pomerne strohým odborným štýlom, ktorý rezignoval na ozdoby typu rečníckych otázok a výrazných prívlastkov. Dilema medzi ponorením do enormného materiálu jednotlivých faktov a prílišnou všeobecnosťou, medzi ezoterickým odborníctvom a introdukčnou didaktikou, sa riešila skôr v prospech odbornosti. Autorka prísne dbala aj na dodržiavanie jazykovej normy v slovenčine, zväčša vrátane interpunkcie, a tak výčitky v tomto smere možno obmedziť na použitie slova „obecný“ vo význame všeobecný, „chovanie“ vo význame správanie a jediné nesprávne použitie zámena „ich“ miesto svoj (s. 201). Zámena *gaderský* za *gadarský* (s. 206) je skôr úsmevného rázu.

Predmetom diskusie môžu byť významové nuansy v preklade dvoch zo štyroch cností *εὐτέλεια*, *ἐγκράτεια*, *ἀνδρεία*, *σωφροσύνη* na s. 36, pri pojme *ἐγκράτεια* by som zdôraznil zdržanlivosť, pri *σωφροσύνη* počestnosť. K zmienke o chybách proti metrike hexametra (na s. 88) sa dalo poznamenať, že takým sa nevyhol ani Homér a že mohli signalizovať dokonalú znalosť najväčšieho epika. Pre použitie českého prekladu v poznámke 477 na s. 195 mi chýba zdôvodnenie. Pokiaľ ide o prepis mien, dá sa *pro foro publico* za prípustnú pokladať úprava *Olympias* > *Olympia*, ale pochybnosti vyvoláva *Nicias* (s. 39) a *Amfilochos*, ktorého poznáme pod menom *Amfilochios* z korešpondencie sv. Bazila Veľkého ako biskupa Ikonía.

Celkovo konštatujem, že predložená habilitačná práca **spĺňa požiadavky** štandardne kladené na úroveň prác tohto typu v klasickej filológii a **odporúčam** na jej základe udeliť Mgr. Erike Brodňanskej, PhD., vedecko-pedagogický stupeň **docent** vo vednom odbore **klasická filológia**.

V Bratislave 16. 11. 2013

Prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.